

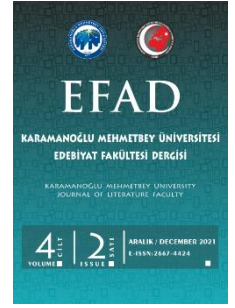

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>

Tür: Araştırma Makalesi
Kabul Tarihi: 24 Eylül 2021

Gönderim Tarihi: 18 Ağustos 2021
Yayımlanma Tarihi: 15 Aralık 2021

Atıf Künyesi: Çopur, Y. (2021). Fahri Celâl'in Öykülerinde Çocuk ve Eğitim Teması. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 4 (2), 271-280.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.984246>

FAHRİ CELÂL'İN ÖYKÜLERİNDE ÇOCUK VE EĞİTİM TEMASI

Yusuf ÇOPUR*

Öz

1895-1975 senelerinde yaşayan Fahri Celâl Göktulga döneminin sosyal ve kültürel meselelerine dair konuları öykülerine aksettiren önemli yazarlardandır. II. Meşrutiyet'ten (1908) Cumhuriyet döneminin tek partili siyasi sürecin sonuna kadar devam eden geçiş evresinin hikâyecileri arasında sayılan Göktulga'nın öyküleri bu geçiş döneminin sosyal ve siyasi anlamda izlerini yansıtır. Göktulga, öykülerinde kimi zaman o devrin eğitim- öğretim faaliyetlerine dair anlatımlarda bulunurken kimi zaman da o devirde okullardaki formal eğitime dair ayrıntılar paylaşır. Göktulga'nın öykülerine yansıyan eğitim ortamı ve sistemi, ezber merkezli ve yetersizdir. Öğretmenler kalabalık sınıflarda etkisiz kalmakta, öğrencilerle olumlu bir iletişim kuramamaktadır. Öğrenciler hem okula hem derslere karşı mesafeli ve ilgisizdir. Eğitim ortamı olarak okul, disiplinsiz ve verimsizdir. Öykülerde, çocuğun aile içindeki yetiştirilme tarzına dair ayrıntılar yer alır. Kimi öykülerde aile bireyleri çocuğa ve onun eğitim sürecine aşırı bir ilgi ve takibe sahiptir. Ancak çocuk bu ilgi ve takibe karşı ilgisizdir. Kimi öykülerde de tersi bir durum söz konudur; çocuk ve onun eğitim süreci önemsenmez, aile içinde şiddete veya istismara maruz kalır. Çocuk eğitimi yaklaşımları açısından Göktulga'nın öykülerinde iki farklı ve yanlış yaklaşım dikkat çeker. Biri aşırı koruyucu yaklaşım diğeryse çocuğun baskı altında tutulduğu yaklaşım tarzıdır. Fahri Celâl Göktulga'nın öykülerinde eğitim sürecine ve çocuğa dair olumlu bir yaklaşım, izlenim söz konusu değildir.

Anahtar Kelimeler: Fahri Celâl, Öykü, Çocuk, Eğitim.

The Themes of the Child and Education in Fahri Celâl Göktulga's Stories

Abstract

Fahri Celâl Göktulga, who lived between 1895 and 1975, was a writer whose stories closely concerned the social issues of his time. His stories reflect the social and political activities of this transition period. Göktulga sometimes shares elements of the educational activities of that period in his stories and sometimes discloses details about the formal education in the schools of that period. The educational environment and system reflected in Göktulga's stories is memorization-centered and inadequate. Students are distant and indifferent to both school and their classes. As an educational environment, school is undisciplined and inefficient. In some stories, family members have an excessive interest in and closely follow or monitor the child and the educational process. However, the child is not interested in this attention or follow-up. In some stories the opposite holds true: the child and the educational process are ignored or exposed to domestic violence and/or abuse. In terms of child education approaches, two different and incorrect approaches stand out in these stories. One is an overprotective approach, the other is a violent and oppressed approach. There are no positive approaches or impressions about the education process or the child in Fahri Celâl Göktulga's stories.

Keywords: Fahri Celâl, Story, Children, Education.

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı/Türkiye. E-Posta: copuryusuf@gmail.com, Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-2196-5867>.

Giriş

Fahri Celâl Osmanlı'nın son dönemleriyle (II. Meşrutiyet dönemi) Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde (Cumhuriyet'in hemen öncesi, Kurtuluş Savaşı, Cumhuriyet'in kuruluşu) öykülerini yazar. Bu geçiş dönemi oldukça çalkantılı ve sosyal, siyasal, ekonomik açıdan derin izler bırakan değişimleri barındırması bakımından çok önemlidir. Fahri Celâl, öykülerinde bu geçiş dönemlerinin toplumsal ve bireysel zeminde ortaya çıkardığı değişim ve dönüşümlere yer verir.

II. Meşrutiyet devri, hemen her alanda olduğu üzere eğitim politikaları, eğitim anlayışı ve süreçleri bakımından da pek çok yenilik ve değişikliğin gerçekleştiği bir dönem olmuştur. II. Meşrutiyet döneminde; Tanzimat devri ile II. Abdülhamit devrinde eğitim-öğretim alanında gerçekleştirilen yenilikler geliştirilip bunlardan ülkenin eğitim-öğretim ihtiyaçlarını karşılayanlar hayata geçirilmiştir. Dönemin savaşları (Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı) ülkede eğitim ortam ve süreçlerini derinden etkilemiştir. Ülkenin haritasında ve coğrafyasındaki radikal değişimler, (dönemin başında Balkanlar ve Arap toprakları Osmanlı dâhilinde olduğu hâlde, yaşanan gelişmeler sonucunda Türkiye sınırlarına gelmesi) eğitim-öğretim süreçlerini, anlayışını ve uygulamalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu siyasal ve coğrafi değişimler, savaşlar, ülkede kalıcı bir eğitim programını uygulamayı zorlaştırmıştır. Sürekli değişen bakanlar, bürokratlar eğitim sistemi üzerinde pek çok değişiklik yapsa da yapılan bu değişiklikler eğitim-öğretim hayatında kalıcı çözümler sunamamıştır. Bu durumun oluşmasında dönemin oldukça hareketli ve değişken siyasal yapısının etkili olduğu muhakkaktır. Tüm bu hızlı değişimler nedeniyle II. Meşrutiyet döneminin diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da Cumhuriyet dönemi öncesinde âdeta bir deneme olması sonucuna neden olmuştur. Bu dönemde yapılan tartışmalar, ortaya atılan görüşler Cumhuriyet döneminde yapılacak uygulamalar için örnek olmuştur. Dönemin sonunda gelinen nokta Cumhuriyet dönemi sisteminin temelidir (Şahin-Tokdemir, 2011: 871).

Türkiye'de eğitim anlayışı -1923'te yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla- kendisinin öncülü olan son Osmanlı döneminin temel ön kabullerinde önemli değişimler yaşamıştır. Bu değişimler eğitim-öğretim müfredatlarına, planlamalarına olduğu kadar eğitim sürecindeki kontrol ve disiplin anlayışına ve uygulamalarına da etki etmiştir. Cumhuriyet döneminin eğitimi ve bu eğitimin disiplin düzeni temelinde, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, laik, devletçi, inkılâpçı vatandaşlar yetiştirmek için çalışmıştır. Dönemin siyasal gelişmelerine bağlı olarak, Cumhuriyet dönemi eğitim ve disiplin sistemi milliyetçi vatandaşlar yetiştirme amacına odaklanmıştır. Tüm eğitim süreç ve programları, disiplin ilkeleri bu amaçlar temelinde şekillendirilmiş ve uygulanmıştır. Milli karakter oluşturma ideali Cumhuriyet eğitiminde esas prensip olmuştur. Öğrencilerin ulusçu bilince yetişmesi hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda onlara okulu sevdirmeye amacı vardır. Eğitimin sosyalleştirme, sistemin devamını sağlama ve sistemsiz değerleri vatandaşlara benimsetme işlevi ön saftadır (Çelebi & Asan, 2013: 144).

Formal eğitim genel hatlarıyla yukarıdaki anlayış ve yaklaşımdayken okul dışında, çocuğun ailedeki eğitim ve öğretim süreçlerine bakıldığında; Cihan Özçelik Fahri Celâl'in öykülerini yazdığı dönemin aile yapısındaki çocuk ve onun eğitim süreçlerine dair Ortaylı'nın (2017: 136) şu tespitini paylaşır.

“Osmanlı ailesinde çocuk, babanın hukuki denetim ve velayeti altındadır. Bununla birlikte çocuğun eğitimi aile içinde ön planda anneye ve büyükanneye aittir. Bu nedenle modernleşme döneminde yazarlar kadının, yani annenin eğitilmiş olmasının üzerinde önemle durmuşlardır. Çocuk eğitimden sonra dükkân çırağı olabilir, medreseye veya sultaniye devam edebilir veya Babıali kalemlerinden birine çirak (kaleme çirak olmak) olarak girer; başarırsa maaşa geçer, memur olur ve yükselebilir. Ailenin geleceğine yönelik ana unsuru ve tüm kültürel ekonomik faaliyetlerinin amacı çocuklarıdır. Klasik toplumda çocuk üzerinde ailenin, akrabaların ve mahalle ile cemaatin kontrolü vardır. Bu bir içtimai destek mekanizmasıdır, bir dayanışmadır. Başarı olduğunda sevgi göstermek, usulsüz davranış üzerine kınama, iyiyi ödüllendirme ve övme veya kötüyü yerme ve men etme fiili birlikte yürür. Doğan çocuğu aile kadar herkes kutlar, edepsizlik eden çocuğu herkes kınar; cemaatin kurallarına uymayanı aile üyeleri kadar herkes uyarır. Çocuğa verilecek ilk eğitim dindir ve cemaatler tarafından sağlanır. 19. ve 20. yüzyılların modern veya modernleşen devleti, eğitimi düzenlemeyi, model yurttaş yaratmak ve tebaayı denetleyip sevk etmek için gerekli görmüştür. Tanzimat döneminde yüksekokullar kurulsa da sıbyan mekteplerinin çağdaş eğitime geçmesi daha yavaş olmuştur” (2019: 98).

1. Fahri Celâl'in Öykücülüğü

Fahri Celâl uzun yıllar çeşitli mecralarda edebi yazılar kaleme almıştır. Asıl bilinirliğini öyküleriyle kazanan yazarı Behçet Necatigil, Birinci Dünya Savaşı ve Mütareke Devri yazarları arasında göstermektedir. Tefvikoğlu ise Fahri Celâl'i İkinci Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş döneminin temsilcileri arasında saymaktadır. Fahri Celâl'in edebiyat dünyasına girdiği bu dönem Milli Edebiyat Dönemi olarak adlandırılmıştır (Özçelik, 2019: 30).

Fahri Celâl hikâye yazarken Maupassant tarzı denilen tekniği benimsemiştir. Fahri Celâl'in hikâye tekniğini değerlendiren Mehmet Rauf, onu Maupassant'a benzetir. Bu benzerlik hikâyelerin konusuyla değil tahrir tarzıyla da ilgilidir. Satırların arasında asla muharriri göremezsiniz, o hissiz ve gaiptir. Âdeta bunları yazan bir adam değil bir makinedir demek doğrudur. Mehmet Rauf'a göre Fahri Celâl de tıpkı Flaubert ve öğrencisi Maupassant gibi "sanatkâr eserinde görülmemelidir" fikrini kabul etmiştir (Özçelik, 2019: 37).

Yazar, Maupassant tarzı hikâye yapısını benimsemiştir. Onun hikâyeleri gerçekçiliği, gözlem yeteneği, mizahı ve ayrıntılı betimlemeleriyle dikkat çekmiştir. Hikâyelerinde gündelik hayata, geleneklere, yaşam biçimlerine dair tasvirleri, âdeta döneme ait birer belge niteliği taşımaktadır. Bu bakımdan incelenen öykülerdeki eğitim-öğretim ortam ve süreçlerine dair yansımalar, dönemin bir fotoğrafını vermektedir. Yazar, konularını gündelik hayattan seçmiş ancak bu konuların tuhaflıklarına odaklanmış, hikâyelerini çoğu zaman beklenmedik sonla bitirmiştir (Özçelik, 2019: 3). Fahri Celâl için önemli olan sıradanın içindeki tuhaftır. Görünenin ötesinde bir yere odaklanır. "*Fahri Celâl Göktulga milli değerlerden beslenen realist bir yazardır. Mesleği, gözlemleri ve donanımları onun kalemine yön veren önemli öğelerdir. Türk toplumu için mühim bir tarihi olay olan Çanakkale Savaşı'na bizzat tabip subay olarak katılır. Gözlemleri ve tanık olduklarının yansımaları "Çanakkale'deki Keloğlan" adlı eserinde görmek mümkündür*" (Kırık, 2019: 125).

Fahri Celâlettin Göktulga'nın öyküleri, modernleşme sürecinin Osmanlı toplumunda yarattığı kolektif şizofreniyi, bireysel psikoloji düzleminde yansıtan bir "ruh atlası" olarak da okunabilir. Toplumsal değişim ve dönüşüm süreçleri yazarın öykülerinde psikolojik zeminde ele alınır. Göktulga, bir aydın ve yazar olarak her ne kadar resmî ideolojiye muhalif bir tavır takınmamış olsa da öykülerinde modernleşme sürecini inceden inceye tenkit etmekten çekinmez. Göktulga, milli edebiyat evreninin dışında bırakılarak hak etmediği bir unutulmuşu terk edilmiştir. Göktulga'nın Türk öykücülüğünde Ömer Seyfettin'le Memduh Şevket Esenal'ı birbirine bağlayan halka olarak değer kazanıp hak ettiği ilgiyi görmesi, bir iade-i itibar meselesi olmaktan çok bugüne dek göz ardı edilen bir gerçeğin kabul edilmesi anlamına gelecektir (Aydın 2003: 74).

Yazar hakkında yapılan lisansüstü çalışmalara bakıldığında; bir tane doktora tezi (Issı, 2002) ve dört tane (Aydın, 2003; İldız, 2004; Özçelik, 2019; Çetin, 2000) lisansüstü çalışmanın olduğu tespit edilmiştir. Yazar hakkında yazılan iki adet de makale (Sevim, 2010; Kırık, 2019) bulunmuştur.

2. Fahri Celâl'in Öykülerinde Çocuk ve Eğitim Teması

Fahri Celâl'in öykülerindeki dönem, incelenen hikâyelerdeki yansımalarından yola çıkarak, II. Meşrutiyet devrine karşılık gelmektedir. Bu döneme dair eğitim öğretim uygulamaları hakkında düşünmek, öykülerdeki yansımaları daha anlamlı kılacaktır.

"II. Meşrutiyet döneminde çok sık bakan ve beraberinde kadronun değişimi eğitim siyasetini muğlak hale getirmiş, kurgulanan eğitim siyasetini uygulayacak nicelik ve nitelikte öğretmen temininde sorunlar yaşanmış, kısıtlı kaynak ve imkânlarla araç-gereç teminine gidilmiş, dolayısıyla eğitimle ilgili sorunlar çoğunlukla tespitle yetinilmiştir. Okullar; Batılı muadilleriyle rekabet edecek, hatta numune mekteplerinde olduğu gibi, yabancı ve azınlık mekteplerine bile örnek olacak, onlarla olan rağbeti kendine yönlendirecek düşünceleriyle açılmış ama plansızlık, programsızlık, maddi imkânsızlıklar, kadro yetersizliği gibi sebeplerle başarılı olunamamıştır" (Ünişen, 2017: 295).

Fahri Celâl'in incelenen 100 öyküsünden 13'ünde çocuk ve eğitim teması işlenmiştir. Bu temaları

“Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Yansımalar”, “Eğitim-Öğretim Ortamıyla İlgili Yansımalar”, “Çocuk Yetiştirme Tarzıyla İlgili Yansımalar” olarak üç grupta incelemek mümkündür.

2.1. Öğretmenlik Mesleğiyle İlgili Yansımalar

Dönemin öğretmenlerinin görev tanımları ve sorumlulukları hakkında *Talâk-ı Selâse*'de yer alan *Hayalet* isimli hikâye iyi bir örnektir. Bu öyküde öğretmen, kendi mesleğiyle ilgili görev ve sorumluluklarına dair şu bilgileri verir.

“Muallimliğim zamanında... Ama, bundan birçok seneler evvel, tuhaf bir şey başıma gelmişti. Hemen her gece çalışmaya mecbur oluyordum. Bizim işimiz hakikaten güçtür: Gündüz üç dört saat ders verilecek, anlaşılmayan kısımlar izah edilecek, akşam da vazifeler (ödevler) tahsis edilecek. Yetmiş seksen kâğıt okuyacaksınız, sonra imla yanlışları, fikir hataları hep düzeltilecek...” (Celâl 2017: 58).

Talâk-ı Selâse'nin 1923'te (Yazar bu tarihte 22 yaşındadır.) yayınladığı göz önünde bulundurulduğunda anlatılan dönemin II. Meşrutiyet devri olduğu anlaşılmaktadır. II. Meşrutiyet ilan edildiğinde eğitim teşkilatı içerisinde hemen hemen her alanda öğretmen bulunmaktaydı. Herhangi bir bölümden, eğitim alanı farklı olan okullardan mezun olanlar, memurlar ve hatta okul yüzü görmeyenler bile öğretmen oluyorlardı (Erkek, 2009: 212). Bu açıdan bakıldığında anlatılan öğretmenin dönemin genel öğretmen “kalitesi”nden pozitif ayrışan, işinin ehli, mesleğini seven bir öğretmen olduğu anlaşılmaktadır. Alıntıda da anlaşılacağı üzere bir öğretmenin görevleri, dersinin dışında da devam etmekte, her gün ödev okunmakta, her bir ödev eksik ve hatalar bakımından incelenmekte ve düzeltilmektedir. Dönemin öğretmenlerinin iş yüküne dair ayrıntıları vermesi bakımından bu öykü güzel bir örnek oluşturmaktadır. Öğretmenin sorumluluk bilinci açısından da bu bakış açısı fikir verir. Ödevlerin takibi, anlaşılmayan yerlerin ayrıntılı izahı, yazılıların tashihi, onların her türlü imla yanlışlarının düzeltilmesi... Tüm bunlar işini seven bir öğretmenin kendine sorumluluk olarak aldığı görevler olarak dikkat çeker.

Öğretmenlik mesleğinden yansımaların olduğu bir diğer öykü ise *Eldebir Mustafendi* kitabındaki *Kin* öyküsüdür. Doksan kişilik bir sınıfta, hemen herkesin kendi kafasınca derste vakit geçirdiği bir ortamda öğretmen eğitmekten, öğretmekten çok uzaktır. Öğretmenin öğrenciler üzerinde hiçbir tesiri yoktur. Öğretmen öğrencilerle iletişim kuramamıştır. Öğretmenin ayağa kalkması dahi büyük bir olayın habercisi sayılmıştır. Bu öyküdeki öğretmen tiplmesi *Hayalet* öyküsündekinin tam tersidir. Öğretmenin bıkmış ve usanmış hali, öğrenciler üzerindeki etkisizliği, sınıfa olan hâkimiyetsizliği, kendi dünyasında kaybolup öğrencilerin ve okul ortamının gerçekliğiyle yüzleşmemesi bu öğretmen kişiliğinin birer yansıması olarak öyküde yer alır: *“Sınıfın bitmez tükenmez gürültüsü arasında, yerine her zaman mihlanmış pinekleyen hoca, birden bire ayağa kalktı. Hocanın ayağa kalkması o kadar görülmemiş bir şeydi ki bütün talebe harikulade bir vakanın geçtiğini hisseder gibi oldular”* (Celâl, 2017: 206- 207).

Öyküdeki *“Ötekinin fesi daima kaşının üstünde eğilmiş durur, ön dişlerinin arasından, arada bir, fakat ustaca, kışkırtarak tükürürdü”* (Celâl 2017: 204), ifadesinden yola çıkarak öğrencilerin hala fesli oldukları ve fes takmanın 1934'te Kılık Kıyafet Kanunu uyarınca yasaklandığı düşünülürse yazarın “Kin”de dönem itibarıyla 1934 öncesi bir dönemi, idadilerdeki (lise) eğitim kurumlarından bahsettiği düşünülebilir. Bu kurumlar kuruldukları tarih olan 1874'ten Cumhuriyet dönemine kadar devam etmiş olsalar da orta kademe eğitiminde kendilerinden beklenen faydayı sağlayamamışlar, mevcut müfredata sanat ve ziraat konuları da eklenmiş, bu şekilde idadilerin kalitesi yükseltmek istenmiştir. Ancak bu çabalar da sonuç vermemiş, hem alanında uzman öğretmen eksikliği, hem dönemin siyasi çalkantıları ve ekonomik zorlukları liselerdeki eğitim ortamını olumsuz etkilemiştir.

“İdadileri birer meslek müessesesi hâline sokmak lazımdır. Sanat idadilerinde mutlaka Darülmesailer, atölyeler, ziraat idadilerimizde mutlaka laboratuvarlar, numune tarlaları bulunmak zaruridir. Maalesef idadilerimizin ekseri bu vesaite malik değildirler. Bu itibarladır ki elyevm idadilerimiz, tam birer meslek ve sanat müesseseleri halinde icrayı faaliyet edememişlerdir” (Türk, 2014: 6).

Dönemin kimi öğretmenleri okul dışında özel dersler de vermektedir. Öğretmenlerin geçim

durumlarına dair bilgiler vermesi bakımından yazarın *Rüzgâr* kitabındaki *Cihan Boks Şampiyonuna Bir Meydan Okuma* öyküsü dikkat çeker. Öyküde, o dönemde okul dışında özel ders veren öğretmenlerin bulunduğunu ve öğretmenlerin ciddi derecede geçim sıkıntısı yaşadıkları anlatılır. Öğretmenlerin maaşları ve maddi durumları kendi hayatlarını dahi devam ettirmelerine yetmeyecek azlıktadır. II. Meşrutiyet dönemi Eğitim Bakanı Emrullah Efendi, göreve geldikten hemen sonra öğretmenlerle ilgili bir dizi değişiklik yapmıştır. Onun en büyük çabalarından birisi öğretmen maaşlarında artış yaparak onları okula bağlamaktır (Erkek, 2009: 215). Ancak bu çabalar devletin içinde bulunduğu ekonomik zorluklar nedeniyle sonuçsuz ve yetersiz kalmıştır. Öğretmenler, o dönemde o kadar sıkıntılı bir geçim derdi yaşarlar ki limon satmayı göze alıp ay sonunu getirmeyi düşünürler. Sosyo ekonomik kısıtlılıkların öğretmenin hayatında ve işinde, eğitim öğretim ortamında nasıl olumsuz etkiler oluşturduğunu göstermesi bakımından bu öykü iyi bir örnektir: “*Şimdiki ev sahiplerinin hali malum. Bu ay işim iyi gitmedi. Acaba biraz müsaade buyurulur mu? deyin de bakın. Protesto hazırdır... Kaç defa şu hocalıktan vazgeçeyim, köşebaşında, işporta boyunda limon satayım demişimdir*” (Celâl, 2017: 315- 316).

Bu öyküde özel dersle geçimini sağlayan bir yabancı dil öğretmenin ağzından dönemin örgün eğitim ortamı dışındaki özel ders uygulamalarına dair ayrıntılar yer almaktadır. Özel ders talebinin bir “sınıf geçme” isteği ve beklentisinden kaynaklandığını görürüz. Zira özel ders talebinde bulunanlar ağırlıklı olarak sınıfta kalıp yazın eksikliklerini kapatma niyetinde olan öğrencileridir. Diğer bir kesim de yabancı dil öğrenmeye heves eden öğrencileridir. Ancak bu heves ve takviler çoğu zaman başarısızlıkla neticelenir. Mevcut derslerinin üzerine kendini geliştirip eğitiminin kalitesini artırma amaçlı bir özel ders veya okul dışı destek talebi bulunmaz. “*Kırk yıllık bir lisan muallimiyim. Bu uzun seneler içinde herhangi öğrenciye hiç olmazsa ‘Bir bardak su veriniz’ demeyi öğretmeye muvaffak olmuş değilim*” (Celâl, 2017: 315).

Hevesini çabuk kaybeden öğrenciler bir süre sonra derslerden sıkılır ve derse karşı ilgisiz kalırlar. Nihayetinde ders almaktan vazgeçerler. Onların amacı dersi dinlemek, eksiklerini tamamlamak değil, bir an önce sınıflarını geçip, ailelerinin beklentisi doğrultusunda derslerini tamamlayıp günü geçirmektir. Başarısızlığın kaynağı ailelere göre öğretmendir. Aileler, daha ilk dersten öğretmenden öğrencisine çok şeyi öğretmesini, onun ilgi ve heyecanını yüksek tutmasını, bir iki derste yabancı dili sökmesini beklerler. Bu beklentileri karşılanmadığıdaysa öğretmeni suçlarlar. Bu öykü, özel ders talebinde bulunan ailelerin eğitimciler ve eğitime bakışını yansıtan güzel bir örnektir. Aileler, hiçbir eksikliği kendi çocuklarından bilmezler ve bunu söyleyen öğretmeni de dinlemezler. Onlara göre akademik başarısızlığın tek sebebi öğretmenin yetersizliği veya eksikliğidir. “*Galiba metodunuz iyi değil bay öğretmen... yoksa bizim çocuk hamden lillâh akli evveldir*” (Celâl, 2017: 315).

Fahri Celâl’in öykülerinde tüm gerçekliğiyle anlatılan öğretmenlik mesleğinin yansımaları, genelde olumsuz örnekler içerir. Bu durum, öğretmenlik mesleğinin zorluğu veya olumsuzluğundan ziyade öğretmenlerin yaşamda karşılaştıkları zorluklardandır. Fahri Celâl öykülerinde “*mesleğin değil hayatın zorluklarını anlatır ve diğer meslek sahipleri gibi öğretmenler de maddi sıkıntı çekmektedirler ve klâsik öğretmen-öğrenci sorunlarını yaşamaktadırlar*” (Çetin, 2000: 93).

2.2. Eğitim-Öğretim Ortamıyla İlgili Yansımalar

Talâk-ı Selâse kitabında yer alan *Çare* adlı hikâyede “eczacı talebeleri”nin okul ortamlarına dair yansımalar görülür. Talebeler İstanbul’da üniversitede eczacılık okurlar. Üç dört kafadar öğrenci mahallede bir ev tutarlar. Üniversite onlar için bir mecburiyettir. İçlerinden birini derslerin notlarını tutsun diye gönderirler. Üniversitede ise hocalar disiplinlidir ve her ders yoklama alırlar, dört defa devamsızlığı olan öğrencileri sınava almazlar. Üniversitelerin disiplin ve güvenlik süreçlerine dair bilgilerin yer aldığı öyküde, otoriter bir üniversite idaresi tavrı yansıtılır. Üniversite yönetimi için başarıdan ziyade her şeyin yerli yerinde ve muntazam yapılması yeterlidir. Üniversite idaresi için başarı okulun sorunsuz ve sıkıntısız bir şekilde yönetilmesidir. Öğrencilere herhangi bir yönlendirici bilgilendirme yapılmaz. Öğrencinin üniversiteye gelmesi, burada uslu durması ve buradan düzgün bir şekilde ayrılması üniversite idaresinin başarı anlayışıdır. Üniversite, bir kurallar evidir ve kuralların dışında herhangi bir başarı kriteri yoktur. İncelenen öykülerde eğitim-öğretim olarak üniversitenin yansıtıldığı tek öykü olması yönünden “Çare”

önemlidir. Yazarın asıl mesleğinin doktor olduğu ve doktorluk mesleği, hastalıklar, öğrencilik hayatı gibi konuları işlediği öykülerinde otobiyografik öğelere yer verdiği gerçeği, Fahri Celâl'in doktor olması sebebiyle hikâyelerinde başarılı bir şekilde verdiği ve en çok işledi meslek grubu doktorluktur, göz önüne alındığında “Çare”nin yazarın okuduğu ve 1918’de mezun olduğu Tıbbiye-i Mülkiye-i Şahâne’deki (Tıp Fakültesi) üniversite ortamından bahsettiği söylenebilir. (Çetin, 2000: 88)

“... mektebi boyladık, hoca gelmiş, kimya söyler; ispençiyari söyler, ama kim dinler. Suratımızdan düşen sinek bin parça olacak...”

Ders dinlemeye, not tutmaya yalnız Tevfik’i göndereceğiz; göndereceğiz ama; hocaların da hepsi yoklama yapar; bizim zamanımızda dört namevcudu olan imtihana kabul olunmazdı” (Celâl, 2017: 113).

Dönemin eğitim - öğretim uygulamaları ile ilgili okura ayrıntılı bilgiler veren *Eldebir Mustafendi* kitabındaki *Kin* öyküsünde, lise düzeyinde okullardan yansımalar bulunmaktadır. Öykü anlatıcısının bir öğrenci olduğu hikâyede okul ortamı tasvir edilir.

Benim sıramda yanımda oturanlara gelince, bunlar sınıfın en tembел, en külhanbeyleri idi. Birinin belinde daima tabanca taşıdığı söylenirdi. Düşük bıyıklarıyla bu adam belki de yirmi beş yaşlarında bile vardı. Ötekinin fesi daima kaşının üstünde eğilmiş durur, ön dişlerinin arasından, arada bir, fakat ustaca, kışkırtarak tükürürdü. Bir Sıtkı vardı. şişmanca, uzun, dağınık saçlı, al yanaklı idi. Bu Sıtkı biçaresini ötekiler günde bir iki defa döverler, tokatlarıydı. O, bütün bu zulümlere zelil, miskin, korkak, ürkek, haysiyetsiz bir tavırla “Yapma be... Ne vuruyorsun be...” der, kolları ile yüzünü örterek cevap verirdi. Bu çocuk, mesela niçin mubassıra, yahut sermubassıra şikayet etmezdi? (Celâl, 2017: 204).

Öyküde, eğitim-öğretim ortamındaki disiplinsizlik ve öğrencilerin okula olumsuz yaklaşımları dikkat çeker. Sınıfları tuvaletlerde sigara içenler, okuldan kaçıp denize girenler ve okula “mecburen” gelenler doldurmuştur. Okul yönetiminin veya öğretmenlerin bu olumsuz davranışları gösteren öğrencilere karşı “iyileştirici” bir çözümü ve çözüm yolu yoktur. Öğretmenler ve idareciler okuldaki disiplinsizliğin sonucu üzerinde durur ve bu sorunları çözme adına herhangi bir sorumluluk almazlar: “*Kim bilir itiraf edilemez bir fezahatin mecburu olmalıydı ki onlara böyle ilelebet mahkûmdu. Artık siz daha ilerisini bana söyletmeyin. Abdethanede sigara içerlerdi. Cuma günleri – eğer izinsiz değilseler – deniz kenarlarına, surların haricine devam ettiklerini söyleyenler var”* (Celâl, 2017: 204).

Öyküdeki diğer bilgilere bakıldığında sınıfın aşırı kalabalık (90 kişi) olduğu, ezberci bir eğitim sisteminin yürütüldüğü (öğrencilere ilçelerin isimleri ezberletilmekte) öğretmen merkezli bir eğitimin olduğu (öğretmenin sürekli masasında oturduğu ve sınıfa oradan seslenmesi) anlaşılmaktadır. Lise düzeyindeki bu eğitim anlayışının sorunlu bir yaklaşımı yansıttığı söylenebilir. Ezberci eğitim anlayışı, öğretmen merkezli yaklaşım, kalabalık sınıflar, sınıf içi disiplinsizlikler ve iletişim kopukluğu dönemin verimsiz eğitim-öğretim uygulamalarının birer yansıması olarak ele alınır.

Yazarın öykülerindeki eğitim-öğretim ortamı yansımalarının dönem olarak II. Meşrutiyet dönemine denk geldiği söylenebilir. Bu dönem, önceki dönemlerden kalan “ezberci” dini eğitimin seküler eğitim ortamına dönüştürülme çabalarına karşılık gelir. Dini eğitim programları düzenlense de oradan kalan ezberci yaklaşım devam etmiştir. Bu yaklaşıma karşı dönemin aydınlarından Ethem Nejat Bey’in tespitleri dikkat çekicidir.

“*Ezbercilik kaldırılmak istendi, acaba kalktı mı? Vakıa artık çocuklar satır besatır ezberlemiyorlardı, hâce efendinin önünde sallana sallana okumuyorlardı; fakat onlar yine ezberciydiler, meâlin ezbercisidiler. Ders onların fikr-i faaliyetine, faaliyet-i umumisine hiçbir vakit tesir etmemektedir. Hâce tarafından verilen dersin meâli, onların dimağında hiçbir hareket yaptırılmadan yine muallime iade edilmektedir. Bu ezber değil de nedir? Benim istediğim ders çocuğun dimağını harekete getirsin, bütün kabiliyetleri o dersten bir şeyler duysun, söylenenleri zabt edici bir gramofon plağı gibi olmuş olmasın”* (Nejat, 1913: 558).

Fahri Celâl'in kitaplarına girmeyen öykülerinden olan *Kurbağa* öyküsü incelenen hikâyelerde eğitim-öğretim ortamının yansıtıldığı, tek olumlu öyküdür. Fransızca öğretmeni bir okulda yeni göreve başlar. Sınıf otuz kişiliktir ve haylazlıkları yüzlerinden belli olan bu otuz çocuk her an dersi kaynatacak bir şeyler

yapabilecek potansiyelindedir. Niyazi adında bir öğrenci kurbağa taklidi yaparak bir anda sınıfı kahkahaya boğar. Fransızca öğretmeni olanlara bir anlam veremez. Okul müdürü sınıftan gelen gülme seslerinden hemen sonra sınıfa gider. Niyazi'nin yaptıklarının farkındadır. Onu iyice azarlar, hatta dövecek olur. Fransızca öğretmeni buna müsaade etmez ve sınıfı kendisinin güldürdüğünü söyler. Öğretmenin öğrencisini bu şekilde korumasından sonra tüm sınıf öğretmene daha çok saygı duyar ve dersle yakından ilgilenir. Öğretmede onları anne şefkatiyle sever. Niyazi bir gün yine kurbağa taklidi yapıp sınıfı kahkahaya boğar. Yine okul müdürü hemen sınıfa koşar ve yine öğretmen onu korur. Niyazi'nin öğretmenine bakışı, ondan gözünü ayırmayışı öğretmenini etkiler. Bakışları ruhsuzdur ama çocuk masumiyetini taşır. Dönem biter ve yeni dönem başlar. Niyazi henüz okula gelmemiştir. Öğretmeni arkadaşlarından sorsa da net bir bilgi edinemez. Okul başlamıştır. Sınıfta geçen döneme göre azalmalar olmuştur. Öğretmen, “Bir gece geç vakte kadar vazifeleri tashih ile uğraşırken” kapısı çalar. Gelen Niyazi'nin annesidir. Niyazi hastalanmıştır. Niyazi'nin evine giderler. Hastalıktan iyice küçülen Niyazi öğretmenini görmek istemiştir. Niyazi Fransızca bir şeyler mırıldanır. Öğretmeni biraz daha yaklaşır öğrencisine. Niyazi, Fransızca olarak “sizi seviyorum” der ve ölür. Öğretmenin ceza yerine uyguladığı kendi yöntemi, hem öğrencilerin derse ilgisini artırmış hem de sınıfın en yaramazına dahi saygıyı, sevgiyi öğretmiştir.

Hikâyelerde verilen örnekler o dönemde okullarda verilen formal eğitim ile ilgili pek olumlu kanaatler oluşturmamaktadır. Okullarda uygulanan eğitim sistemi ezbere dayalı, verimsizdir; sınıflar kalabalık, hocalarla öğrenciler arasında bir etkileşim bulunmamaktadır. Öğrenciler ise çoğunlukla eğitime karşı ilgisizdir. Sınıflarda ve okullarda zorbalık ve sair sorunlar yaşanmaktadır (Özçelik, 2019: 100).

2.3. Çocuk Yetiştirme Tarzıyla İlgili Yansımalar

Fahri Celâl'in öykülerinde çocuğun ailede nasıl yetiştirildiği, çocuğa nasıl yaklaşıldığı, çocuk ve ebeveynler arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna dair farklı örnekler yer alır. Baba-oğul ilişkisinin anlatıldığı *Rüzgâr* kitabındaki *El Öpmeye Alışmanın* isimli öyküde Çanakkale Savaşı'na katılmak için hazırlanan, ailesiyle vedalaşan bir er anlatılmaktadır. Bu er, annesiyle vedalaştıktan sonra babasından helallik dilemek için onun ofisine gider. Baba, otoriterdir. O güne kadar kendi oğlu da dâhil hiç kimseye elini öptürmemiş, oğlunu dahi bir kez olsun kucaklayıp sevmemiştir. Er, sağa sola gidip durur. Babasının yanına gitmekten, onunla vedalaşmaktan çekinir. Yaşanabilecek duygusal bir ortam, eri kara kara düşündürmektedir. Erin yanındaki askerin müdahalesiyle, oğlunuz elinizi öpsün, ayrılık vakti demesiyle, sessizlik buzu kırılır ancak babası “el öpmeye alışmanın” diyerek cepheye gidecek oğluna elini öptürmez. Bu soğuk ve mesafeli yaklaşım dönemin aile yapısı hakkında da bilgi verir. Er, artık gidecektir. Baba, oğlundan mektup yazmasını ister. Burada dahi araya bir mesafe koyar. Mektup anneye yazılacaktır: “*Pekâlâ, sakın anana mektup yazmayı unutma... Mektup kendine değil, elbette, anana yazmayı unutma... İçi titriyordu, bir defa, dünyada bir defa babasına sarılıp, yüzünü gözünü süre süre öpebilmek için... Bütün bütün perişan, ne yapacağını bilmez bir halde kapıyı arıyordu, önünde durup duran kapıyı...*” (Celâl, 2017: 313).

Yazarın kitaplarına girmeyen öykülerinden olan *Tokat*'ta İstiklal muharebelerinden gazi olarak evine dönen bir subayın annesine karşı duyduğu derin saygı ve hürmeti gösterilir. Her türlü nezaketten uzak ve sarhoş eniştesine, tüm pervasızlığına rağmen, annesinin yanında bir şey demeyi, sesini yükseltmeyi doğru bulmaz İstiklal gazisi. İncelenen hikâyelerde anne-oğul veya ebeveyn-çocuk ilişkisinde tek olumlu sayılabilecek örnek bu öyküdedir. Saygı ve sevgi temeline dayanan anne-oğul münasebeti, ayrıntılı biçimde ele alınır: “*Biz annemizin önünde hatta cigara bile içmezdik... Annemin önünde enişteme daha ne yapabilirdim?..*” (Celâl, 2017: 400-401).

Fahri Celâl'in *Talâk-ı Selâse* kitabındaki *Akşamcı* adlı öyküde çocuğa, onun kişiliği ve terbiyesine dair farklı bir yaklaşım vardır. Hikâyede, yoksul bir ailede, sürekli sarhoş gezen ve çocuklarına karşı kötü davranışlarda bulunan cahil bir baba anlatılır. Baba, arkadaşıyla kendi evinde rakı sofrası kurar. Rakı sofrasında küçük kızına içki içirecek kadar bilinçsiz ve şuarsuz olan baba, bu gibi davranışlarını normalmiş gibi kabullenmiştir. gülerek ve çok doğal bir halde gerçekleştirir. Ailenin diğer bireyleri de bu durumu kanıksamıştır. Özellikle annenin bu olumsuz davranışa karşı suskunluğu, hatta onaylayıcı tavrı dikkat çekicidir. Çocuğun içki sofralarında eğlence aracına dönüşmesi evdeki herkes için “olağan” bir şeymiş gibi kabul görür: “*Kız Mübeccel, vereyim mi bir tane? Haydi haydi nazlanma... Bey amcan kız... Efendim,*

arada bir ağzı mı sulanıyor, nedir bilmem, kolumu dürtükler, o zaman anlarım, haydi bir yudum filan derken yarım kadehi boyladı mı adeta keyifleniyor kahpe... Haydi, sen de... Ne utanıyorsun, ayyaş kızı ayyaş olur..." (Celâl, 2017: 71).

Çocuğun aile içinde şiddet ve istismara uğradığı, hiç önemsenmediği öykülerden olan Eldebir *Mustafendi* kitabındaki *Çile* isimli hikâyede Şermin adlı yetim çocuğun yaşadıkları anlatılır. Üvey annesi Saraylı'nın her fırsatta sözlü veya fiziki şiddet uyguladığı Şermin, tüm bunlara hiç ses çıkarmaz hatta uğradığı şiddeti kabullenir. Onu bu şiddet ve istismardan korumak için davrananlara en çok Şermin karşı çıkar. Şermin her fırsatta Saraylı'yı korur ve savunur. Üvey annenin Şermin'e yaşattıklarıysa öyküde şu şekilde anlatılır.

Saraylı iyi kadındır, hoş kadındır. Fakat malum ya Çerkezler biraz katı kalpli olur. Alimallah, Şermin kızın kulağını eline geçirdi mi, maazallah bir karış uzatırdı. Morartıncaya kadar çimdikler, katılıncaya kadar döverdi. Yavrucak daha on yaşındayken tekne başında çamaşır yıkardı. Evlerini bilirsiniz, aşağı kattan tavan arasına kadar silmek Şerminceğizin işiydi (Celâl, 2017: 174).

Şermin, yaşadığı evde bir çocuk, hatta bir insan muamelesi görmez. Üvey anasının hizmetçisi konumundadır. Onun konuşmaya, eğitime, okumaya, giyinmeye ve hatta sevinmeye dahi hakkı yoktur: *"Bir gün hiç unutmam, aman anne... diyecek oldu, arkasından maşayı savurdu idi de kızın kaburga kemiklerine saplandıydı. Vallahi mübalağa değil, ben kendi elimle çıkardım, gömlekçeğizi kan revan içindeydi. Ev içinde pişsin diye çocuğu mektebe bile vermediler"* (Celâl, 2017: 174).

Üvey annenin tüm şiddet ve tacizlerine rağmen dışarıya karşı Şermin'i seviyormuş, önemsiyormuş gibi yapması, birilerinin yanında şefkatli bir anne rolüne bürünmesi onun toplumdan, çevreden çekinmesiyle ilgilidir. Bu çekinme de çevredekilerin ne diyeceğinden değil, onu karakola şikâyet edebileceği korkusundandır: *"Canım hanımnine bu kadar insafsız olma diyecek ol da bak, herkesten evvel onu koruyan kimdir bilir misiniz? Şermin'in kendisi... Çocukcağızı öylesine de kendine bende etmiş... Saraylı'nın hastalığında ise kız bütün bütün kul oldu"* (Celâl, 2017: 174).

Şermin'in yaşadıklarına benzer bir durum, *Avur Zavur Kahvesi* kitabındaki *Fatma'nın Romanı* öyküsünde yer alır. Fatma da tıpkı Şermin gibi maruz bırakıldığı şiddete ses çıkarmaz. Yedi yaşında annesini kaybeden Fatma, babasınca çok çocuklu bir ailenin yanına halayık olarak verilir. Fatma hem çocuklara bakar hem ev işlerini yapar, hastalara bakar. Bir gün dahi iyi bir söz, güzel bir davranışla karşılaşmaz. Evin kadınınca Fatma'ya uygulanan şiddete komşular sesiz kalmaz. Herkes Fatma'nın çektiği eziyete üzülür. Fatma ise kimseye ne bir şikâyet eder ne de evin kadınına laf ettirir. Fatma'nın kendine edilen bu eziyeti kabullenmesi, eziyet edene karşı koruyucu bir tavır sergilemesi dikkat çekicidir. Fatma'nın her anında şiddet görüp tahkir edilmesi bile onda bir karşı duruş, bir isyan hissi uyandırmaz. Fatma, evinde her şeyden sorumlu bir hiçbir şeydir adeta: *"Fatma!.. kör olası neredesin? Fatma, koş!.. Fatma Necdet'in altını değiştir!.. Fatma yemeğe bak!.. Allah kahretsin, canın çıksın"* (Celâl, 2017: 271).

Kadının çocuklarına Fatma bakar, tüm ev işlerini Fatma görür, kapının önündeki paspasta uyur, üstünde doğru düzgün bir kıyafeti yoktur, komşuların yemek teklifini bile ağzı doluyken hanımının çağırma ihtimalinden dolayı korkarak reddeder: *"Sana yiyecek vereyim, dedim, olmaz dedi, hanım çağırırsa ağzım dolu nasıl cevap veririm?"* (Celâl, 2017: 270).

Tüm bu "kabullenişin" altında tek bir sebep vardır. O da babasının bir gün gelip Fatma'yı alacağı düşüncesidir. Fatma, bu evden ayrılırsa babasının kendisini bulamayacağını düşünür. Sonunda bu eziyete kayıtsız kalamayan komşular karakolu devreye sokar ve Fatma'yı köyüne gönderirler. Fatma, komşularına babası gelirse onun yerini söylemelerini tembihleyerek köyüne döner.

Yazarın *Rüzgâr* kitabındaki *Yoğurtçuzade* isimli öykü, ailenin çocuk eğitiminde aşırı korumacı yaklaşımını yansıtır. Hikâyede yoğurtçulukla yaşamını kazanan babasından utanan ve bir dediği iki edilmeyen çocuğun anne ve babasını küçümsemesi anlatılır. Ailenin maddi durumu çok iyidir. Çocuk ne demişe anne babası hemen onu yerine getirmiş bir gün olsun ona yokluk yüzü göstermemiştir. Ailenin bu tek erkek çocuğu ise babasının mesleğinden, annesinin halinden ve kıyafetlerinden utanır. Onlarla görüşmek, konuşmak, bir arada olmak istemez. Anne baba çocuğa sundukları sınırsız imkânların karşılığını bu şekilde almaktan derin üzüntü duyar: *"Çünkü biz ona yokluk nedir çektirmedik ki... bu edepsizi büyük"*

mekteplerde de okuttum. Hâlbuki, pekâlâ, onu da yoğurtçu edebilirdim” (Celâl, 2017: 301).

Çocuk iyi bir eğitim sürecinden sonra kendileri gibi varlıklı bir başka aileye damat olur. Anne babayla tüm bağları kopartan bu evlilik sonrası anne baba gizliden gizliye çocuklarının nasıl olduğunu, orunların neler yaptığını merak edip dururlar. Bir dediği ikiletilmeyen bu çocuk şimdi ebeveynleri için derin bir üzüntü ve kaygı kaynağıdır.

Yoğurtçuzâde'ye benzer bir olay da *Eldebir Mustafendi* kitabındaki *Vefa Meselesi* adlı hikâyede anlatılır. Burda da bir dediği iki edilmeyen bir çocuk vardır. Babası annesinin ölümünden sonra Canrûba'ya daha çok bağlanır. Onu tüm imkânlarıyla donatır. Her dediğini anında yerine getirir. Çocuğa karşı bu yaklaşımın yansıması öyküde şöyle anlatılır: “*Zihni Efendi'den Arabiyi, Feyzi Efendi'den Farisiyi, Frenk karısından Frenkçeyi öğrendin. Sana ömr-i azizimi vakfettim. Bu koca yalının hem hanımı, hem hanımefendisi değil miydin?.. Yok nedir bilmedin, her arzun, her emelin, her zevkin yapılmadı mı?*” (Celâl, 2017: 190-191).

Baba, gözünden sakındığı kızına olur da iyi davranmaz diye başka bir kadınla evlenmeyi hiç düşünmez. Hayatını her şeyiyle kızına adar. Ona özel öğretmen tutar. Canrûba ise bu aşırı ihtimam ve korumacı yaklaşıma züppe ve cahil bir çocuğa âşık olduğunu söyleyerek karşılık verir. Kızını hayatıyla eş tutan baba bu aşkı kabullenemez. Bunca eğitim, bunca emek, bunca varlık böyle züppe bir çocukla mı tamamlanacaktı, diye sorar. Kızı inat eder ve o çocukla evlenir.

Ailede çocuk yetiştirmeye yönelik örneklere bakıldığında da yine yetiştirme bakımından sorunlu yaklaşımlar görülmektedir. Bazı ailelerin yaklaşımları aşırı koruyucu, aşırı ilgi ve el üstünde tutma şeklindedir. Bu yaklaşım hikâyelerde çocukları şımartmakta, ailenin değerini gözlerinde düşürmekte, laf dinlemeyen veya ailesinden utanan, uzaklaşan evlatlara dönüşmelerine yol açmaktadır. Diğer türlü yaklaşımda ise çocuğun aşırı şiddet görmesi, çocuğa kötü muamele, çocuğu istismar vakaları yaşanmakta, çocuğun ruh dünyası ve kişilik gelişimi derin yaralar almaktadır. Sonuç olarak hikâyelerde eğitim ve yetiştirme bakımından olumlu örneklere rastlamak pek mümkün değildir (Özçelik, 2019: 102-103).

Sonuç

Fahri Celâl'in öykülerine döneminin (II. Meşrutiyet) eğitim-öğretim ortam ve süreçlerinin yansıdığı görülmektedir. Gerek okul eğitimi gerekse okul dışındaki özel ders süreçleri genelde olumsuz bir yaklaşıma sahiptir. Okullarda kalabalık sınıflar, derslere ilgisiz şımarık çocuklar, masasından kalkmayan öğretmenler, özel dersle geçinemeyen yabancı dil hocalar, yazarın hikâyelerinden eğitim-öğretime dair örnekler olarak göze çarpmaktadır.

Yazarın öykülerinde öğretmenlik mesleği, dönemin öğretmenlerinin görev tanımı, sorumlulukları, öğrencilere yaklaşımı ayrıntılı olarak verilir. Yazar, özelde öğretmenlik mesleğinin değil, öğretmenlerin yaşamla olan mücadelelerine değinir. Dönemin öğretmenleri sosyoekonomik olarak maaşlarıyla geçinemeyecek durumdadırlar. Geçim sıkıntısı onları özel ders vermeye yönlendirir. Özel ders veren öğretmenler de ailelerin baskısı altındadır. Özel derse ihtiyaç duyan aileler çocuklarının eğitiminde ve destekleyici derslerde tek sorumluyu öğretmenler olarak görür. Gerek son zamanlarda Osmanlı Devleti'nin gerekse ilk zamanlarında Cumhuriyet döneminin ekonomik imkânsızlıkları eğitim-öğretim hayatını ve doğal olarak öğretmenleri de etkilemiştir. İncelenen öykülerdeki tüm öğretmenlerin ekonomik sıkıntı içinde olması ülkenin içinde bulunduğu ekonomik darlığın bir yansıması olarak görülebilir.

Fahri Celâl'in kitaplarına girmeyen öykülerden biri olan “Kurbağa”, inceleme kapsamındaki öyküler içerisinde, eğitim-öğretim ortamının olumlu yanlarıyla ele alındığı tek öyküdür. Bu olumluluk, eğitim-öğretim ortamından değil, öğretmen ve öğrencinin arasındaki sevgi bağından kaynaklanır.

Çocuk teması, yazarın öykülerinde aile içi eğitim zemininde ele alınmıştır. Fahri Celâl'in öykülerinde çocuk eğitimine karşı iki farklı yaklaşım yansıtılmaktadır. Birincisi aşırı korumacı yaklaşım, diğeryise aşırı şiddet ve baskı içeren yaklaşımdır. Her iki olumsuz yaklaşım neticesinde çocuklar mutlu birer birey olmaktan çok uzak, ruhları ve kalpleri yaralanmış birer insan olarak dururlar. Aşırı korumacı yaklaşımın neticesinde çocuklar ailelerinden uzaklaşmakta, onların istediğinin tam tersini yapma eğilimine girmekte,

aşırı şiddet ve baskı yaklaşımında da çocuklar sessiz kalmayı, kabullenmeyi tercih ederler. Bu kabulleniş aslında suskun bir isyanın yansımasıdır. Ailelerde çocuklarına karşı görülen aşırı koruyucu yaklaşımı ve şiddet içeren, çocuğun baskı altında tutulduğu yaklaşımı dönemin eğitim politikalarıyla ilişkilendirmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Ailedeki eğitim informaldır. Yazarın öykülerinden yansıyanlar, toplumlarda her zaman olabilen kimi zaman bir geleneğin yansıması olarak da nesillerce devam eden aile-çocuk ilişkisinin toplumsal bir yansımasıdır.

Gerek dönemin eğitim-öğretim süreç ve uygulamalarını yansıtmaları gerekse dönemin aile yapısında çocuk eğitimine bakışı göstermesi bakımından zengin bir içeriğe sahip olan Fahri Celâl'in öyküleri, okura II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'in ilk yıllarına değin dikkate değer malzemeler sunar.

Kaynakça

- Aydın, B. (2003). *Fahri Celâlettin Göktulga'nın Öykülerinde Anomi ve Geçmişe Kaçış*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Çelebi, N. & Asan, T. (2013). Cumhuriyet'in İlk Yıllarındaki (1923-1946) İnsan/Birey Yetiştirme Paradigmasının Son Osmanlı Birikimi İle Karşılaştırmalı Analizi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (1), 140-148.
- Çetin, S. (2000). *Fahri Celâl'in Öykücülüğü*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Erkek, M. S. (2009). *II. Meşrutiyet Döneminde Türk Eğitim Sistemindeki Gelişmeler ve Ethem Nejat Bey*. Yayımlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Fahri, C. (2017). *Kedinin Kerameti*. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.
- Ildız, A. (2004) *Fahri Celâl Göktulga ve Edebi Yazıları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Issı, C. A. (2002). *Fahri Celâl Göktulga, Hayatı-Sanatı-Eserleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Nejat, E. (1913). Ders-terbiye. *Yeni Fikir*, 3 (18), 558.
- Ortaylı, İ. (2018). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul, Timaş Yayınları.
- Özçelik, C. (2019). *Fahri Celâl'in Hikâyelerinde Sosyal Meseleler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu.
- Şahin, M. & Tokdemir, A. M. (2011). II. Meşrutiyet Döneminde Eğitimde Yaşanan Gelişmeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9 (4), 851-876.
- Türk, İ. C. (2014). 'Türkiye'de Orta Tahsil' Başlıklı Risaleye Göre Osmanlı İmparatorluğu'ndan Ulus Devlet Türkiye'ye İntikal Eden Ortaöğretim Mirası. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 52, 351-378.
- Ünişen, A. (2017). II. Meşrutiyet Döneminde İstanbul'da Yayımlanan Başlıca Mecmualardaki Eğitim Bilimleri İle İlgili Makalelerin Değerlendirilmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9 (25), 259-305.